

Centrumplan, Woudenberg

rapport 4127

Centrumplan, Woudenberg

Een Bureauonderzoek

J. Huizer

Colofon

ADC Rapport 4127

Centrumplan, Woudenberg
Een Bureauonderzoek

Auteur: J. Huizer

In opdracht van: Gemeente Woudenberg

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 23 augustus 2016

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: definitief

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:

A. Muller

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding en administratieve gegevens	7
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Doelstelling en vraagstelling	8
2.2 Methodiek	8
2.3 Resultaten	9
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	12
3 Aanbeveling	14
Literatuur	15
Lijst van afbeeldingen en tabellen	15
Bijlage 1 Geplande bodemingrepen	
Bijlage 2 Overzicht geplande werkzaamheden	
Bijlage 3 Gepland rioleringswerk	

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Woudenberg heeft ADC ArcheoProjecten in juni 2016 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarde van een locatie in het centrum van Woudenberg (afb. 1 en 2).

Aanleiding is de voorgenomen aanleg van een parkeerterrein met aquafloosysteem, het vervangen van een weg- met kabels-, leidingen- en riooltracé en het graven van plantgaten voor bomen.

Tevens wordt direct naast het te vervangen riooltracé een hemelwaterafvoer (HWA) aangelegd.

Op basis van het bureauonderzoek werd de aanwezigheid van archeologische resten uit perioden vanaf de Late Middeleeuwen verwacht, welke zijn te relateren aan de dorpskern van Woudenberg. Ter plaatse van de Dorpsstraat en de Voorstraat zijn deze resten echter naar alle waarschijnlijkheid grotendeels verstoord, gezien de aanwezigheid van diverse kabel- en leidingentracés onder de trottoirs ter weerszijden van de straat en ter plaatse van de aanwezige riolering onder het wegdek. Bij de aanleg van de plantgaten en het nieuwe riool (dat in het oude tracé wordt aangelegd) zal naar verwachting alleen ontgraven worden in reeds verstoorde bodem, waar geen intacte archeologische resten meer worden verwacht. In mindere mate geldt dit voor de nieuw aan te leggen hemelwaterafvoer.

Ter plaatse van de parkeerplaats Kostverloren bevindt zich naar alle waarschijnlijkheid een enkele decimeters dik pakket ophoogzand onder de verharding. Ten behoeve van de aanleg van het aquafloosysteem wordt ca. 40 cm –mv ontgraven.

Het is daarmee zeer onwaarschijnlijk dat hiermee het archeologische niveau (direct onder de voormalige bouwvoor) wordt aangetast.

ADC ArcheoProjecten adviseert om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Voor de nieuw aan te leggen hemelwaterafvoer, die mogelijk in nog niet geroerde grond zal worden aangelegd, wordt de volgende kanttekening gemaakt. Hoewel de afmetingen van de ontgravingen voor de nieuwe hemelwaterafvoer met een lengte van ca. 150 m en een breedte van ca. 1 m groter zijn dan de oppervlaktevrijstellingsgrens van 100 m² in de ter plaatse geldende verwachtingszone AWG2, is ons inziens de vraag legitiem of de kosten van nader archeologisch onderzoek opwegen tegen de te verwachten kenniswinst. Daarom is ook hier het advies van ADC ArcheoProjecten, om ook in deze zone geen nader onderzoek te laten uitvoeren.

Wij wijzen u er echter op dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Het is bovendien niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren
Nieuwe tijd	NT	1500 - heden
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	LME	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	ROML	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	IJZL	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	BRONSL	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	NEOL	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	MESOL	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	PALEOL	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van de gemeente Woudenberg heeft ADC ArcheoProjecten in juni 2016 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarde van een locatie in het centrum van Woudenberg (afb. 1 en 2).

Aanleiding is de voorgenomen aanleg van een parkeerterrein met aquaflowsysteem, het vervangen van een weg- met kabels-, leidingen- en riooltracé en het graven van plantgaten voor bomen.

Het plangebied ligt in een gebied waar een gemeentelijk archeologisch beleid is vastgesteld. Op grond van dit beleid valt het plangebied in de zone AWG2 (overige AMK-terreinen (niet wettelijk beschermd) met attentiezone).¹ Om in deze zone voor ingrepen met een oppervlakte groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm een omgevingsvergunning te kunnen verkrijgen, dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.3).² Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Woudenberg heeft voor zover bekend echter geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

Opdrachtgever:	Gemeente Woudenberg mw. I.K. Kuperus Postbus 16 3930 EA Woudenberg tel.: 14033 e-mail: k.kuperus@woudenberg.nl
Fase AMZ-cyclus:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	aanleg van een parkeerterrein met aquaflowsysteem, het vervangen van een weg- met kabels-, leidingen- en riooltracé en het graven van plantgaten voor bomen
Locatie:	Voorstraat en Dorpsstraat
Plaats:	Woudenberg
Gemeente:	Woudenberg
Provincie:	Utrecht
Kaartblad:	32D
Oppervlakte plangebied	ca. 1 ha
Coördinaten:	156.710 / 454.920 156.930 / 454.970 157.050 / 454.950 157.100 / 454.850
Bevoegde overheid met contactgegevens:	Gemeente Woudenberg mw. I.K. Kuperus Postbus 16 3930 EA Woudenberg tel.: 14033 e-mail: k.kuperus@woudenberg.nl
Deskundige namens de bevoegde overheid met contactgegevens:	dhr. P.C. de Boer Omgevingsdienst Regio Utrecht

¹Boshoven, *et al.* 2010.

²SIKB 2010.

	Postbus 13101
	3507 LC Utrecht
	tel.: 088-0225000
	e-mail: p.deboer@odru.nl
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	4003054100
ADC-projectcode:	4180327
Auteur:	J. Huizer
Autorisatie:	A. Muller
Periode van uitvoering:	juni 2016
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://dx.doi.org/10.17026/dans-x2t-b46n

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 2.3 tot en met 2.4. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied is gelegen in de dorpskern van Woudenberg en bestaat uit straten (Voorstraat en Dorpsstraat met trottoirs en een parkeerterrein (Kostverloren). Ter plaatse van de aanwezige straten en parkeerterrein zal de bodem naar alle waarschijnlijkheid zijn opgehoogd met zand. Op basis van de opgevraagde gegevens met betrekking tot de milieuhygiënische situatie in het plangebied kan worden geconcludeerd dat tot op heden nog geen milieukundig onderzoek heeft plaatsgevonden in het plangebied. Direct ten zuiden ervan, op de locatie Maarsbergseweg 4, is dit wel het geval; er is daar geen noodzaak tot nader onderzoek.³

In het kader van het onderzoek zijn gegevens met betrekking tot de aanwezigheid van ondergrondse kabels en leidingen opgevraagd bij het KLIC (zie Bijlage 1). Uit de hierop ontvangen gegevens blijken zich ter weerszijden van de Dorpsstraat en de Voorstraat onder meer CAI-, elektriciteits- en glasvezelkabels en gas- en waterleidingen in de ondergrond onder het trottoir te bevinden. In Bijlage 2 en 3, waar de geplande rioleringswerkzaamheden zijn afgebeeld, zijn deze kabels en leidingen in een profiel weergegeven. De diepteligging varieert per kabel of leiding tussen 20 en ca. 90 cm beneden maaiveld (zie ook Bijlage 3). Naar verwachting is de oorspronkelijke bodem hier tot ca. 1 m grotendeels verstoord. Hetzelfde geldt voor het bestaande riooltracé onder het wegdek.

Ter plaatse van de parkeerplaats Kostverloren in het noordoosten van het plangebied is de dichtheid aan kabels en leidingen veel minder groot en zijn er ook geen andere aanwijzingen voor de aanwezigheid van bodemverstoringen (zie Bijlage 1).

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 500 m rondom het plangebied. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende informatie om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor het plangebied.

In het plangebied zijn de volgende ingrepen gepland:

- In het westen zal het wegdek van de Voorstraat inclusief kabels, leidingen en het riooltracé worden vervangen. Het nieuwe riooltracé zal in het bestaande tracé worden aangelegd, op max. 1,90 m –mv.
- Ter weerszijden van de Voorstraat en de Dorpsstraat worden plantgaten voor bomen gegraven (ca. 0,80 m –mv).
- Onder de parkeerplaats in het noordoosten van het plangebied zal een aquaflowsysteem worden aangelegd, waarbij de bodem tot ca. 0,40 m –mv zal worden ontgraven.

De consequentie van de voorgenomen ingreep kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond mogelijk worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologie ⁴	Formatie van Boxtel met een dek van het Laagpakket van Wierden, fluvioperiglaciale afzettingen (leem en zand) met een zanddek (code Bx6)
Geomorfologie ⁵	Niet gekarteerd, bebouwde kom, maar waarschijnlijk vlakke van ten dele verspoelde dekzanden (code 2M9)
Bodemkunde ⁶	Beekeerdgronden, lemig fijn zand (code pZg23) GWT III

³ www.bodemloket.nl

⁴ De Mulder, *et al.* 2003.

⁵ Ten Cate, *et al.* 1982.

⁶ STIBOKA 1966.

Bron	Informatie
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ⁷	Ca. 3,5 m + NAP

Het plangebied is gelegen in de Gelderse vallei. Dit is een glaciaal bekken, dat door het ijs uitgediept tijdens de voorlaatste ijstijd (Saalien 200.000-130.000 jaar geleden).⁸ In het Weichselien, de laatste ijstijd, is het bekken verder opgevuld met smeltwaterafzettingen en met dekzand (Formatie van Boxtel). Grote delen van het gebied zijn bedekt met fijn stuifzand in de vorm van kleine plateaus, zandruggen en paraboolduinen. Het gebied werd ontwaterd door een aantal beken, die ontspringen in het oosten en stromen in westelijke richting. De Utrechtse Heuvelrug blokkeert een vrije afwatering naar het westen waardoor alle beken naar hetzelfde lage punt werden gedwongen en uiteindelijk via onder andere de Luntersche Beek in de Eem uitkwamen. Ten oosten van de Utrechtse Heuvelrug was het gebied door de slechte afwatering lange tijd zo nat, dat hoogveen tot ontwikkeling kwam. Tot in de Vroege Middeleeuwen waren de veengebieden begroeid met moerasbossen. De naam Woudenberg verwijst hier bijvoorbeeld naar. Resten tot aan ca. 1000 na Chr. worden vooral gevonden op hoger gelegen dekzandruggen en op de flanken van de stuwwallen die de vallei begrenzen. In de Late IJzertijd en Romeinse tijd zijn echter ook in de Gelderse Vallei zelf nederzettingen aanwezig geweest.⁹

Aan het begin van de Late Middeleeuwen werden hoger gelegen dekzandruggen rond beeklopen, zoals de Lunterensche beek, ontgonnen. Dit gebeurde volgens het zogenaamde kampensysteem, dat gekenmerkt wordt door verspreid liggende boerderijen met omringend bouwland. De lager gelegen delen werden regelmatig geteisterd door wateroverlast. Pas met de afsluiting van de Zuiderzee en de aanleg van het Valleikanaal rond de jaren '40 van de 20^e eeuw kon de waterhuishouding goed worden geregeld.¹⁰

In het plangebied zijn bekeerdersgronden (code pZg23) in lemig fijn zand gekarteerd. Dit zijn kalkloze zandgronden met hydromorfe kenmerken. Dergelijke gronden beschikken over een humushoudende bovengrond die varieert in dikte tussen 15 en 50 cm in hoger gelegen gebieden en tussen 15 en 30 cm in lager gelegen gebieden. Hier is de bovengrond zwart en sterk tot zeer sterk lemig en relatief dun. Onder de bovengrond komt vaak een dunne, zeer fijn zandige leemlaag (beekleem) voor, de ondergrond is meestal zwak lemig.¹¹

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (zie afbeelding 3):

Het plangebied bevindt zich in de historische dorpskern van Woudenberg.¹² Hierbinnen bevinden zich drie waarnemingen en één onderzoeksmelding.

De onderzoeksmelding en één waarneming hebben betrekking op een (nood)opgraving waarbij laatmiddeleeuwse afvalkuilen, de restanten van een kleinschalig verkavelingssysteem en een waterput zijn aangetroffen. Beneden 0,3 m –mv tot maximaal 1,5 m –mv bevond zich een donkerbruine tot zwarte cultuurlaag. Het sporenvlak, wat door omstandigheden niet zo nauwkeurig kon worden aangelegd als bij een reguliere opgraving, bevond zich op ca. 1,5 m beneden maaiveld, maar er werd van uit gegaan dat het vlak te diep was aangelegd en een deel van de bovenkant van de sporen was weggegraven.¹³

⁷ <http://www.ahn.nl/viewer>

⁸ Berendsen 2005.

⁹ Blijdenstijn 2005.

¹⁰ Ibid.

¹¹ STIBOKA 1966.

¹² AMK-terrein 12241.

¹³ Onderzoeksmelding 12151; Waarnemingsnr. 400053; Veldman 2005.

Een andere waarneming binnen de historische dorpskern heeft betrekking op een booronderzoek op een terrein waar zich mogelijk resten van het kasteel van Woudenberg zouden bevinden. Deze resten zijn echter niet aangetroffen.¹⁴

De laatste waarneming binnen de historische kern van Woudenberg heeft betrekking op de vondst van aardewerkfragmenten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd die zijn aangetroffen bij niet-archeologische graafwerkzaamheden.¹⁵

Direct buiten de historische dorpskern van Woudenberg zijn drie waarnemingen geregistreerd. Deze hebben betrekking op een fragment ondateerbaar aardewerk¹⁶, een maalsteen die wordt gedateerd tussen het Neolithicum en de Late Middeleeuwen¹⁷ en een aantal aardewerkfragmenten die worden gedateerd tussen de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd, een houten paal en vlechtwerk.¹⁸

Langs het tracé aan de Voorstraat bevindt zich op nummer 12 een gemeentelijk monument. Het betreft het Schoutenhuis, waar op de fundamenten van een oude schoutswoning met gebruikmaking van oude materialen in 1914 het zg. Schoutenhuis werd gebouwd.¹⁹

Op de landelijke en gemeentelijke verwachtings-/beleidskaarten staat de volgende archeologische verwachting voor het plangebied aangegeven:

Bron	Verwachting	Toelichting
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	laag	
Gemeentelijke beleidskaart	laag	lage verwachting voor periode Prehistorie – Nieuwe T tijd, echter wel gelegen in AMK-terrein (dorpskern)

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Kaart Ultraiectensis Episcopatus van F. Hogenberg en M. Aitzinger (afb. 4)	1588	Woudenberg schematisch afgebeeld
Kaart van H. Hondius (afb. 5)	1628	Woudenberg afgebeeld ter plaatse van kruising van wegen
Kaart van B. de Roij (afb. 6)	1696	idem
Kaart van G.Th. Delamarre (afb. 7)	1717	idem
Kaart van I. Tirion A (afb. 8)	1758	idem
Kadastrale minuut ²⁰ (afb. 9)	1811-1832	Langs de Dorpsstraat en de Voorstraat bevindt zich bebouwing; ter plaatse van de aan te leggen parkeerplaats bevinden zich tuinen en bouwland.
Topografische kaart ²¹	1849	idem
Bonnekaart (afb. 10)	1872-1907	idem
Bonnekaart	1932	idem, maar ter plaatse van de aan te leggen parkeerplaats worden enkele kleine gebouwtjes weergegeven
Topografische kaart ²²	1952-1995	Situatie grotendeels ongewijzigd

¹⁴ Waarnemingsnr. 407.801.

¹⁵ Waarnemingsnr. 407.859.

¹⁶ Waarnemingsnr. 26.266.

¹⁷ Waarnemingsnr 26.267.

¹⁸ Waarnemingsnr 43224.

¹⁹ MIP-nummer 2003102 (<https://webkaart.provincie-utrecht.nl/viewer/app/Webkaart>)

²⁰ www.hisgis.nl

²¹ Divers 1998.

²² www.topotijdreis.nl

Woudenberg is in het midden van de 13^e eeuw ontstaan. Het drassige gebied rondom de dorpskern werd vanaf die periode ontgonnen door het aanleggen van sloten, waarbij doorgaande west-oost verbindingen ontstaan richting Scherpenzeel (de Voorstraat en de Dorpsstraat en het verlengde daarvan) en enkele noord-zuid liggende ontginningsassen: Ekris, Weteringsedijk (Maarsbergseweg en Geeresteinselaan) en Griftdijk.²³

Op veel oude kaarten uit de 17^e en 18^e eeuw (op oudere kaarten is Woudenberg slechts zeer globaal afgebeeld) is de kruising van de weg naar Scherpenzeel (Voorstraat / Dorpsstraat) met de Geeresteinselaan en Maarsbergseweg duidelijk herkenbaar (zie afb. 5 t/m 8). In het begin van de 15^e eeuw wordt ten noordwesten van deze kruising kasteel Geerestein gebouwd.

In 1614 wordt Geerestein zelfstandig. Naast het kasteel met land moet Woudenberg een flink deel afstaan en wordt Zuiderbroek van Leusden toegevoegd. Het deel dat Woudenberg moet afstaan bestaat uit een deel van Ekris tot en met de Schans, het hele gebied ten noorden van de huidige Dorpsstraat en het gebied tussen de Geeresteinse laan en Griftdijk ten noorden van de dorpskern langs. Op de kaart van G.Th. Delamarre uit 1717 is deze situatie goed zichtbaar (afb. 7). Na bijna tweehonderd jaar is Geerestein in 1812 weer met Woudenberg samengevoegd en in één gemeente opgegaan.²⁴ Op de kaart uit deze periode, de kadastrale minuut, is te zien dat de meeste bewoning zich concentreert in het gebied langs de Voorstraat en de Dorpsstraat, alsmede het gebied ten noordwesten, waar zich de dorpskerk bevindt (weergegeven in blauw) (afb. 9). In de loop van de 19^e eeuw worden er in het gebied ter plaatse van de aan te vernieuwen parkeerplaats (Kostverloren) enkele gebouwtjes weergegeven (afb. 10).

Hoewel exacte gegevens hieromtrent op dit moment ontbreken, kan met betrekking tot verstoringen in het plangebied worden opgemerkt dat vermoedelijk omstreeks het eind van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw de eerste kabels en leidingen in de ondergrond van het plangebied zijn aangebracht. De locatie en diepteligging ervan zijn echter beter bekend. In het kader van het onderzoek zijn namelijk gegevens met betrekking tot de aanwezigheid van ondergrondse kabels en leidingen opgevraagd bij het KLIC (zie Bijlage 1). Uit de hierop ontvangen gegevens blijken zich ter weerszijden van de Dorpsstraat en de Voorstraat onder meer CAI-, elektriciteits- en glasvezelkabels en gas- en waterleidingen in de ondergrond onder het trottoir te bevinden. In Bijlage 2, waar de geplande rioleringswerkzaamheden zijn afgebeeld, zijn deze kabels en leidingen in een profiel weergegeven. De diepteligging varieert per kabel of leiding tussen 20 en ca. 90 cm beneden maaiveld (zie ook Bijlage 2). Naar verwachting is de oorspronkelijke bodem hier tot ca. 1 m grotendeels verstoord. Hetzelfde geldt voor het bestaande riooltracé onder het wegdek. Ter plaatse van de parkeerplaats Kostverloren in het noordoosten van het plangebied is de dichtheid aan kabels en leidingen veel minder groot en zijn er ook geen andere aanwijzingen voor de aanwezigheid van bodemverstoringen (zie Bijlage 1). Tijdens de Tweede Wereldoorlog bevond zich ten oosten van de kern Woudenberg de Grebbelinie en de (Duitse) Pantherstellung). In het plangebied zelf is geen specifieke verwachting voor WOII-gerelateerde fenomenen, behalve een (vrij algemene) verwachting voor crashlocaties, veldgraven en onderduikholen.²⁵

Binnen het plangebied zijn voor zover bekend geen molens aanwezig geweest.²⁶

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *“Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?”* kan als volgt worden beantwoord:

Aangezien het plangebied is gelegen in een relatief laag en nat (door het ontbreken van voldoende afwateringsmogelijkheden) deel van de Gelderse Vallei, was het gebied tot de Late Middeleeuwen

²³ Boshoven, *et al.* 2010.

²⁴ www.oudwoudenberg.nl

²⁵ www.ikme.nl

²⁶ www.molendatabase.org

weinig aantrekkelijk voor bewoning. Daarom is de kans op oudere resten, en met name uit perioden vanaf de Bronstijd/IJzertijd, zeer klein. Bewoning vond plaats op hoger gelegen delen van dekzandruggen en flanken van stuwwallen.

Het plangebied is gelegen in de dorpskern van Woudenberg, dat vanaf de Late Middeleeuwen relatief intensief bewoond is geweest. Daarom worden archeologische resten van een nederzetting of van agrarische activiteit verwacht uit perioden vanaf de Late Middeleeuwen. De mogelijke resten zullen bestaan uit huisplaatsen met bijgebouwen, erven, verkavelingsloten en losse elementen als waterputten. Resten van bouw materiaal zullen voor de oudste structuren voornamelijk bestaan uit hout, maar de recentere structuren zullen naar verwachting voornamelijk uit (bak)steen bestaan.

Afhankelijk van de dikte van de humeuze bovengrond wordt het vondstniveau verwacht in de eerste ca. 30 tot 50 cm beneden het maaiveld. Archeologische sporen (uitgezonderd diepe paalsporen, waterputten etc., waarvan het diepste deel op ca. 150 cm –mv aanwezig kunnen zijn) worden binnen ca. 50 tot 70 cm beneden het maaiveld verwacht. Organische resten (zoals bot, hout, leder en textiel) zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. De beperkte beschikbare gegevens laten niet toe, het complextype en de omvang van de verwachte resten nader te specificeren.

Ter weerszijden van de Dorpsstraat en de Voorstraat bevinden zich tot ca. 1 m –mv verstoringen als gevold van het aanleggen van diverse kabels en leidingen in de ondergrond onder het trottoir. Naar verwachting is het archeologische niveau hier grotendeels verstoord. Hetzelfde geldt voor het bestaande riooltracé onder het wegdek. De cultuurlaag van een vindplaats ten zuidwesten van het plangebied bevond zich namelijk tussen 0,3 en 1,5 m –mv en het sporenvlak van deze vindplaats ondieper dan 1,5 m –mv.²⁷ Waarschijnlijk zijn hooguit de diepste gedeelten van eventueel aanwezige sporen bewaard gebleven.

Ter plaatse van de parkeerplaats in het noordoosten van het plangebied is de dichtheid aan kabels en leidingen veel minder groot en zijn er ook geen andere aanwijzingen voor de aanwezigheid van bodemverstoringen.

De beantwoording van de overige onderzoeksvragen is als volgt:

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

Ter plaatse van de Dorpsstraat en de Voorstraat is de bodem voor een groot deel verstoord door de aanleg van kabels, leidingen en het bestaande riooltracé. Bij de aanleg van de plantgaten en het nieuwe riool (dat in het oude tracé wordt aangelegd) zal naar verwachting grotendeels ontgraven worden in reeds verstoorde bodem. In mindere mate geldt dit voor de nieuw aan te leggen hemelwaterafvoer, die mogelijk in nog niet geroerde grond zal worden aangelegd. Hoewel de afmetingen van de ontgravingen voor de nieuwe hemelwaterafvoer met een lengte van ca. 150 m en een breedte van ca. 1 m groter zijn dan de oppervlaktevrijstellingsgrens van 100 m² in de ter plaatse geldende verwachtingszone AWG2, is ons inziens de vraag legitiem of de kosten van nader archeologisch onderzoek opwegen tegen de te verwachten kenniswinst.

Ter plaatse van de parkeerplaats Kostverloren bevindt zich naar alle waarschijnlijkheid een enkele decimeters dik pakket ophoogzand onder de verharding. Ten behoeve van de aanleg van het aquaflowsysteem wordt ca. 40 cm –mv ontgraven. Het is zeer onwaarschijnlijk dat hiermee het archeologische niveau (direct onder de voormalige bouwvoor) wordt aangetast.

²⁷ Veldman 2005.

3 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Voor de nieuw aan te leggen hemelwaterafvoer, die mogelijk in nog niet geroerde grond zal worden aangelegd, wordt de volgende kanttekening gemaakt. Hoewel de afmetingen van de ontgravingen voor de nieuwe hemelwaterafvoer met een lengte van ca. 150 m en een breedte van ca. 1 m groter zijn dan de oppervlaktevrijstellingsgrens van 100 m² in de ter plaatse geldende verwachtingszone AWG2, is ons inziens de vraag legitiem of de kosten van nader archeologisch onderzoek opwegen tegen de te verwachten kenniswinst. Daarom is ook hier het advies van ADC ArcheoProjecten, om ook in deze zone geen nader onderzoek te laten uitvoeren.

Wij wijzen u er echter op dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Het is bovendien niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2005: *Landschappelijk Nederland*. 3e druk. Assen (Fysische Geografie van Nederland).
- Blijdenstijn, R., 2005: *Tastbare Tijd, Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht*. eerste druk. Utrecht.
- Boshoven, E.H., G.H. de Boer & D. Bekius, 2010: *Gemeenten Renswoude en Woudenberg. Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart*. Weesp (RAAP-rapport 2117).
- Divers, 1998: *Grote Topografische Atlas van Nederland 1 : 50 000. Deel 1: West-Nederland*. Derde editie. Groningen.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhof & Th.E. Wong (red.), 2003: *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten (Geologie van Nederland deel 7).
- SIKB, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.
- STIBOKA, 1966: *Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50.000 : toelichting bij de kaartbladen 26 West Harderwijk en 32 West Amersfoort*. Stiboka, Wageningen.
- Ten Cate, J. A. M., G. W. de Lange & G. C. Maarleveld, 1982: *Geomorfologische kaart van Nederland : schaal 1:50.000: 32 Amersfoort*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Veldman, H.A.P., 2005: *Woudenberg Voorstraat 13, 17, 19. Een archeologische begeleiding van sloopwerkzaamheden*. Amersfoort (ADC Rapport 422).

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
- Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
- Afb. 3 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
- Afb. 4 Locatie van Woudenberg op de kaart *Ultraiectensis Episcopatus* van F. Hogenberg en M. Aitzinger uit 1588
- Afb. 5 Locatie van Woudenberg op de kaart van H. Hondius uit 1628
- Afb. 6 Locatie van Woudenberg op de kaart van B. de Roij uit 1696
- Afb. 7 Locatie van Woudenberg op de kaart van G.Th. Delamarre uit 1717
- Afb. 8 Locatie van Woudenberg op de kaart van I. Tirion uit 1758
- Afb. 9 Locatie van Woudenberg op de kadastrale minuut uit 1811-1832
- Afb. 10 Globale ligging en begrenzing van het plangebied op de Bonnekaart uit 1872

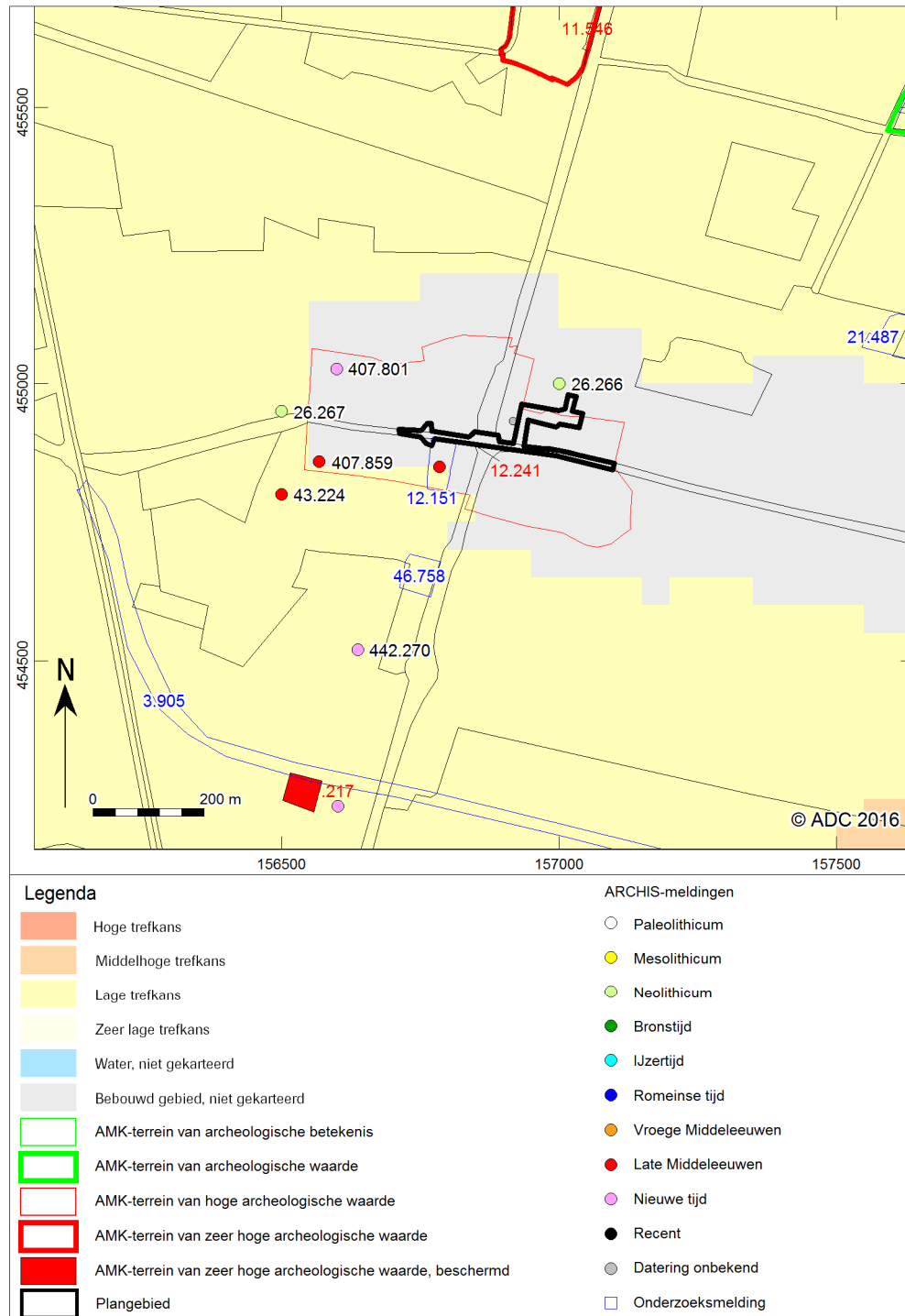
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Afb. 1 Locatie van het plangebied

Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

Afb. 3 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 4 Locatie van Woudenberg op de kaart *Ultraiectensis Episcopatus* van F. Hogenberg en M. Aitzinger uit 1588

Afb. 5 Locatie van Woudenberg op de kaart van H. Hondius uit 1628

Afb. 6 Locatie van Woudenberg op de kaart van B. de Roij uit 1696

Afb. 7 Locatie van Woudenberg op de kaart van G.Th. Delamarre uit 1717

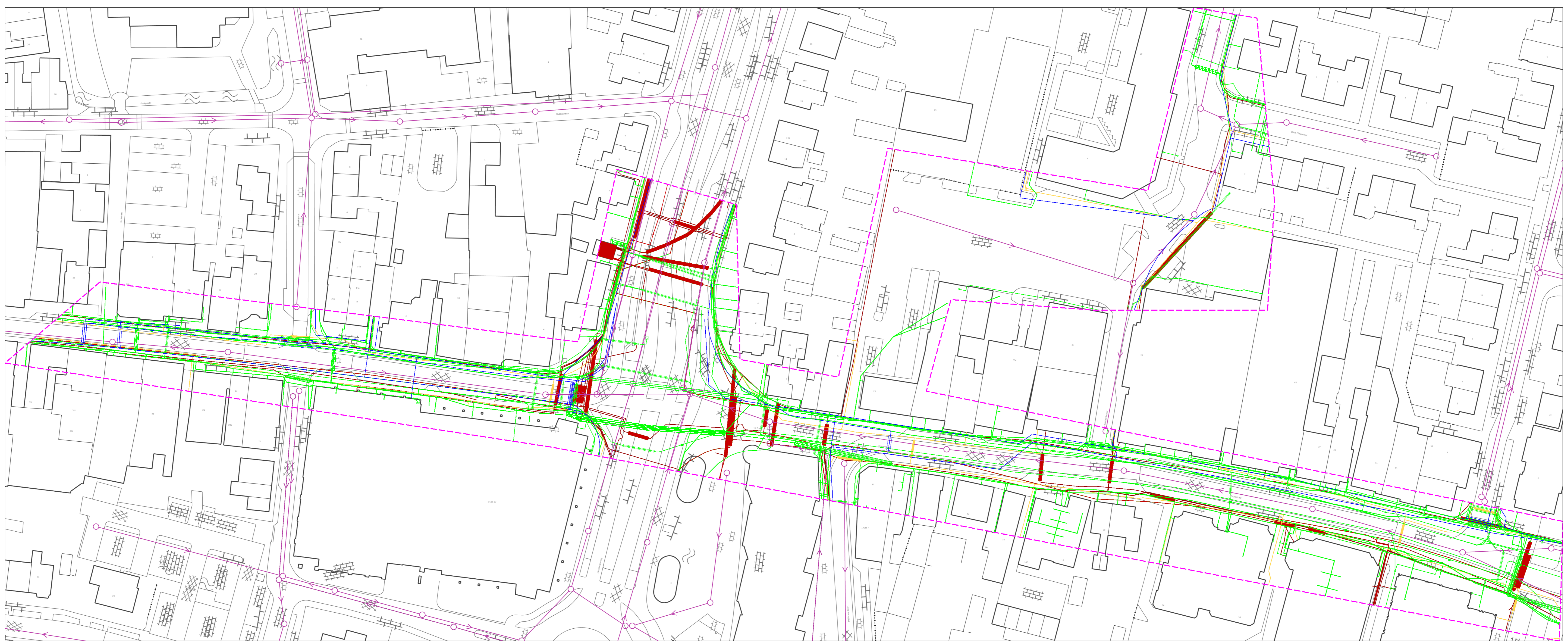
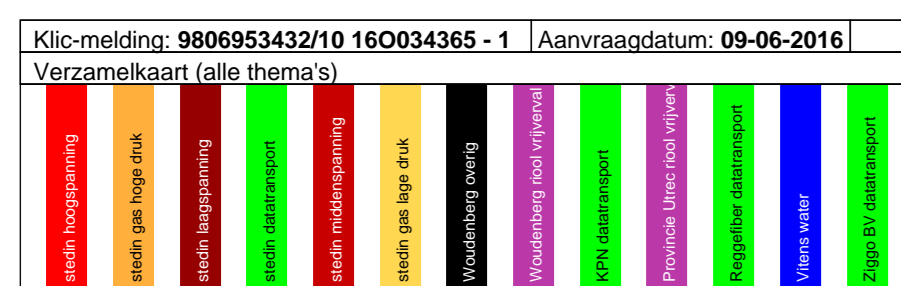
Afb. 8 Locatie van Woudenberg op de kaart van I. Tirion uit 1758

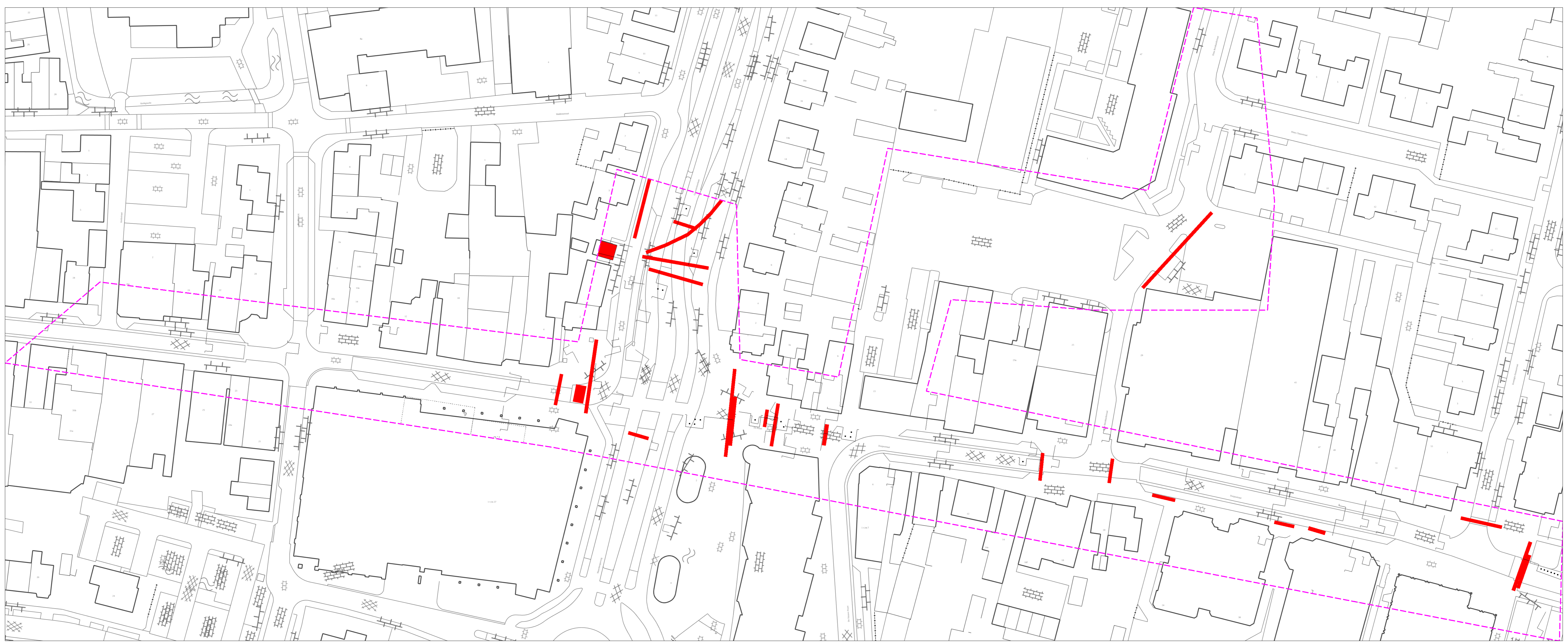

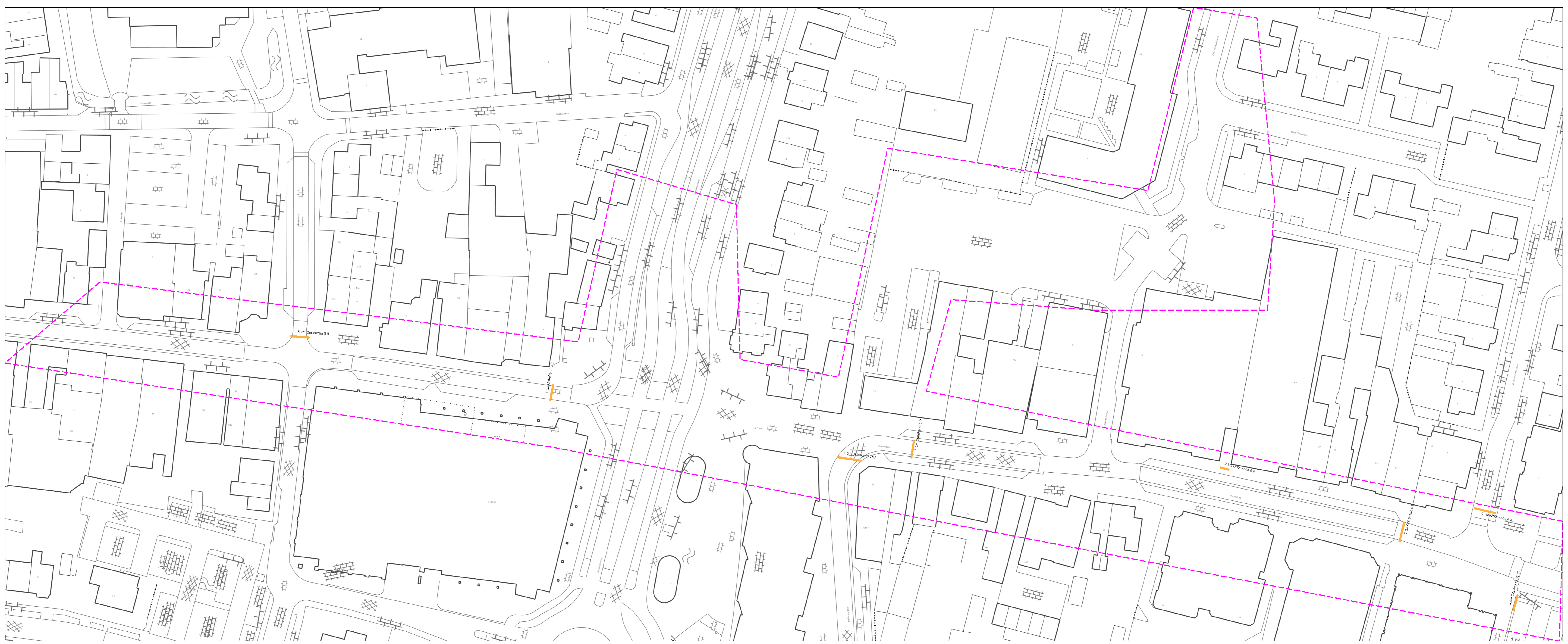
Afb. 9 Locatie van Woudenberg op de kadastrale minuut uit 1811-1832

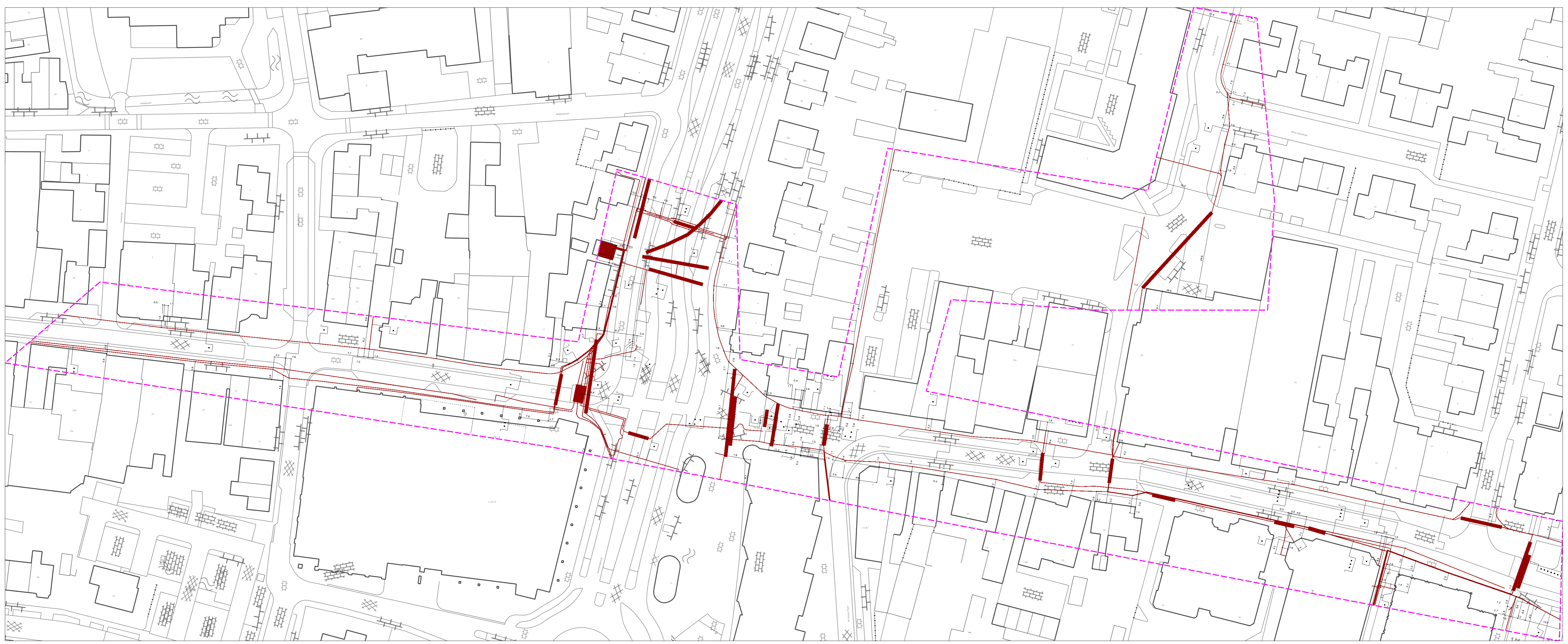

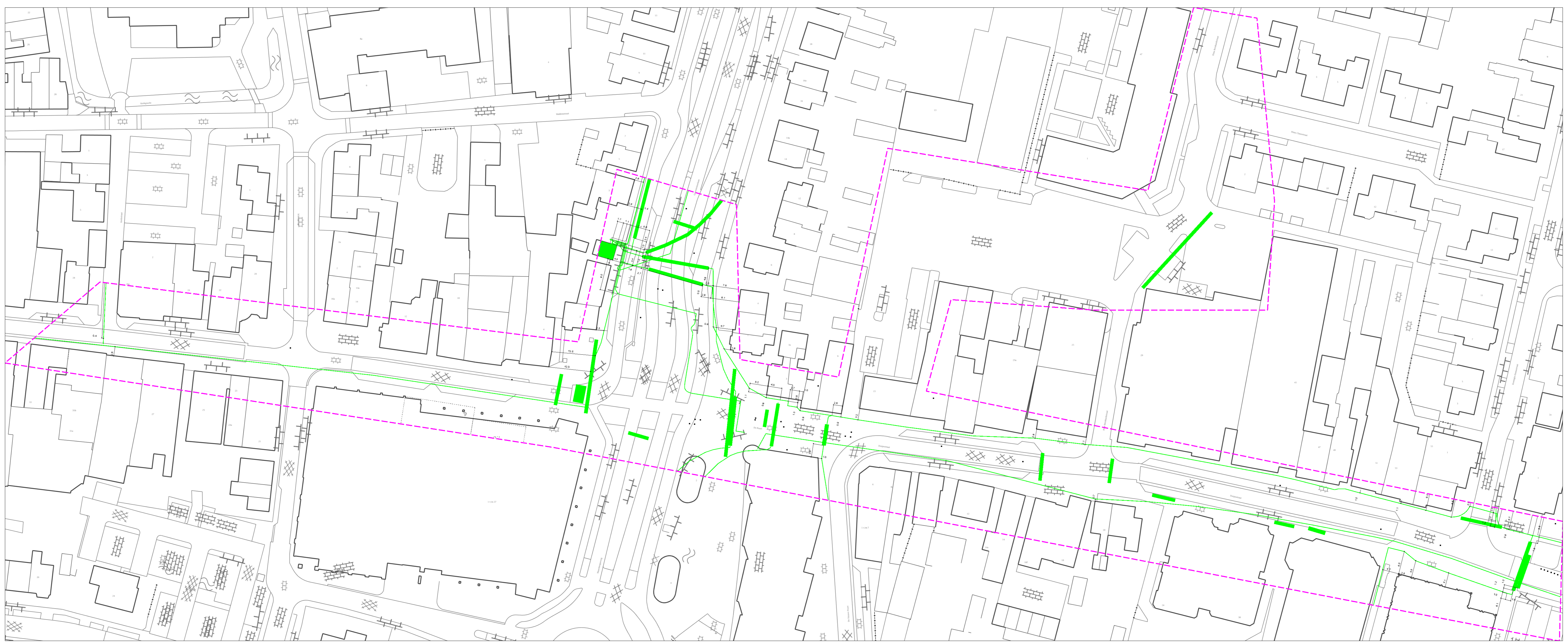
Afb. 10 Globale ligging en begrenzing van het plangebied op de Bonnekaart uit 1872

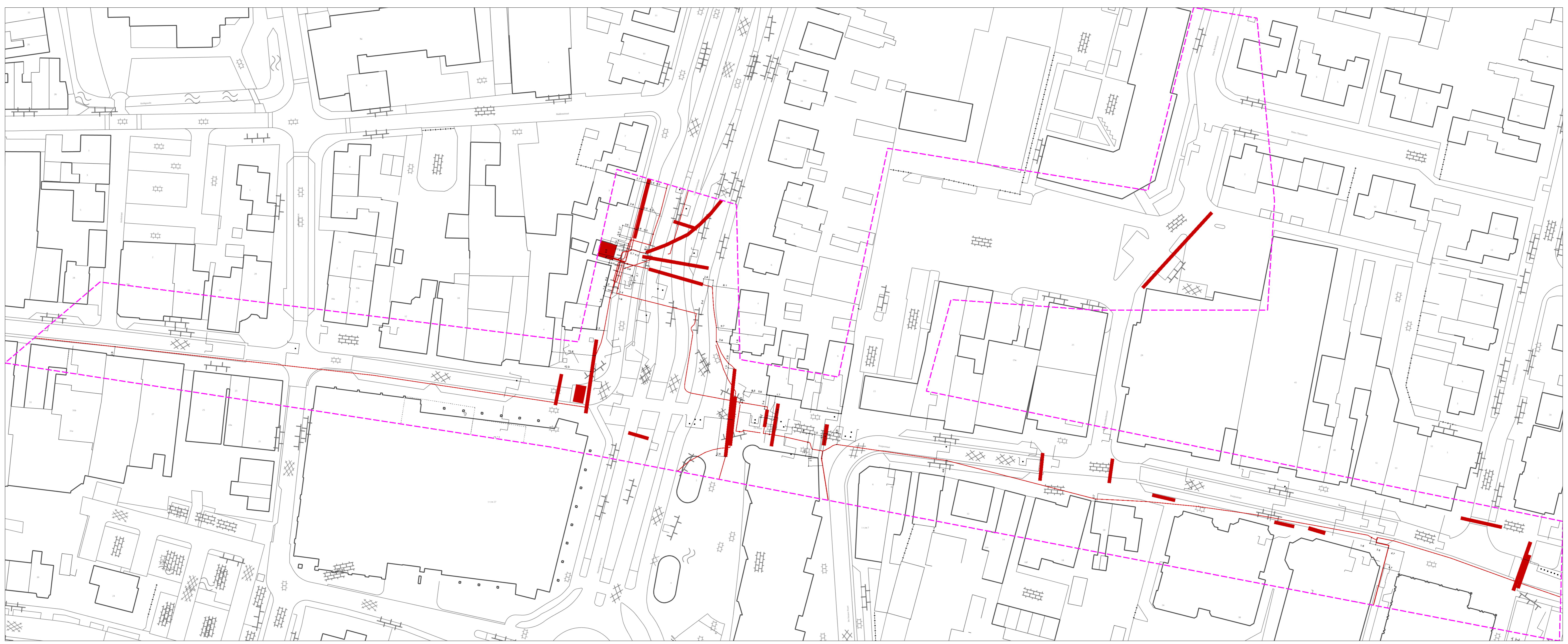

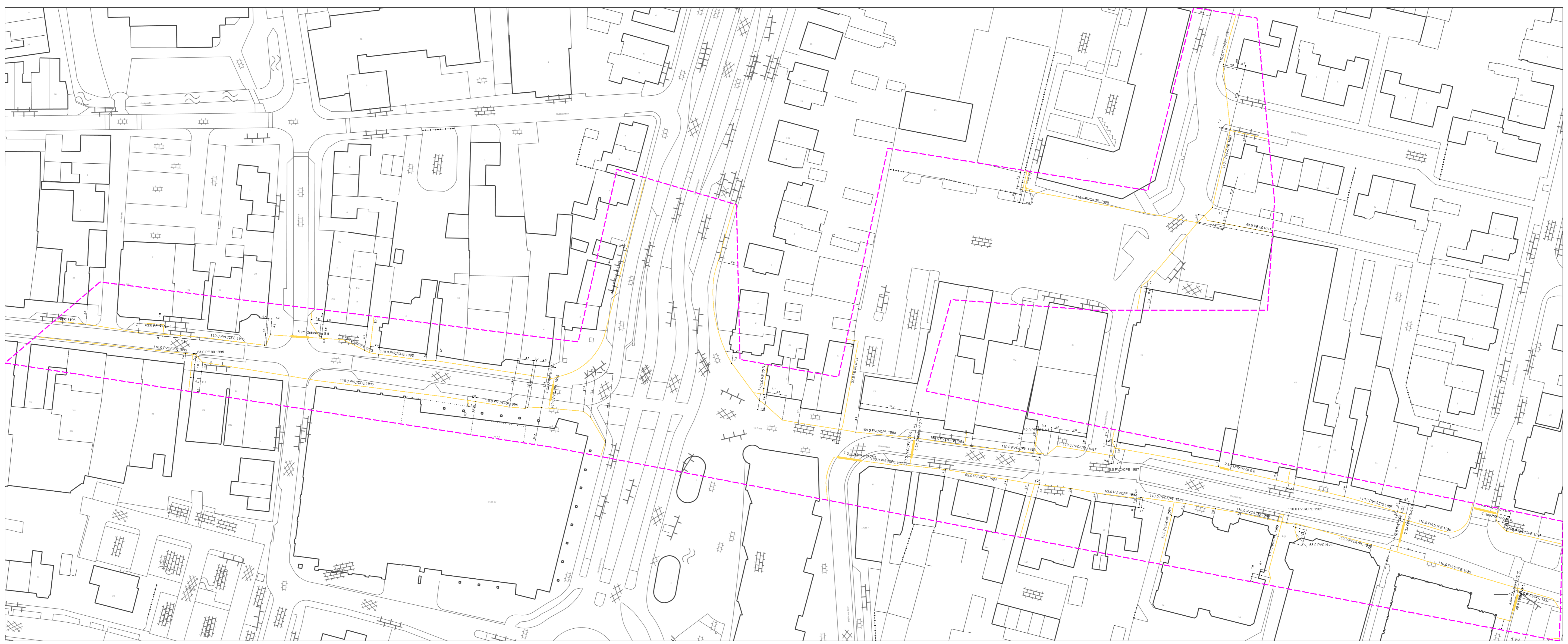

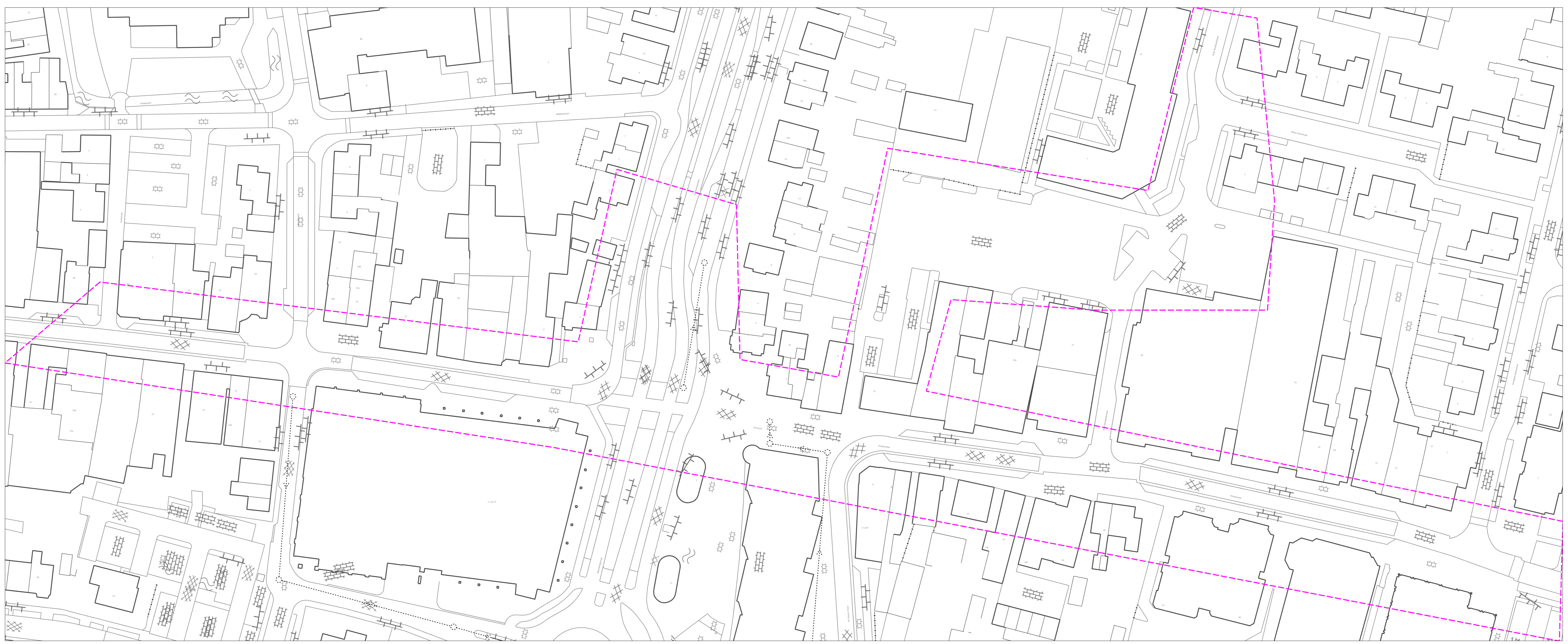

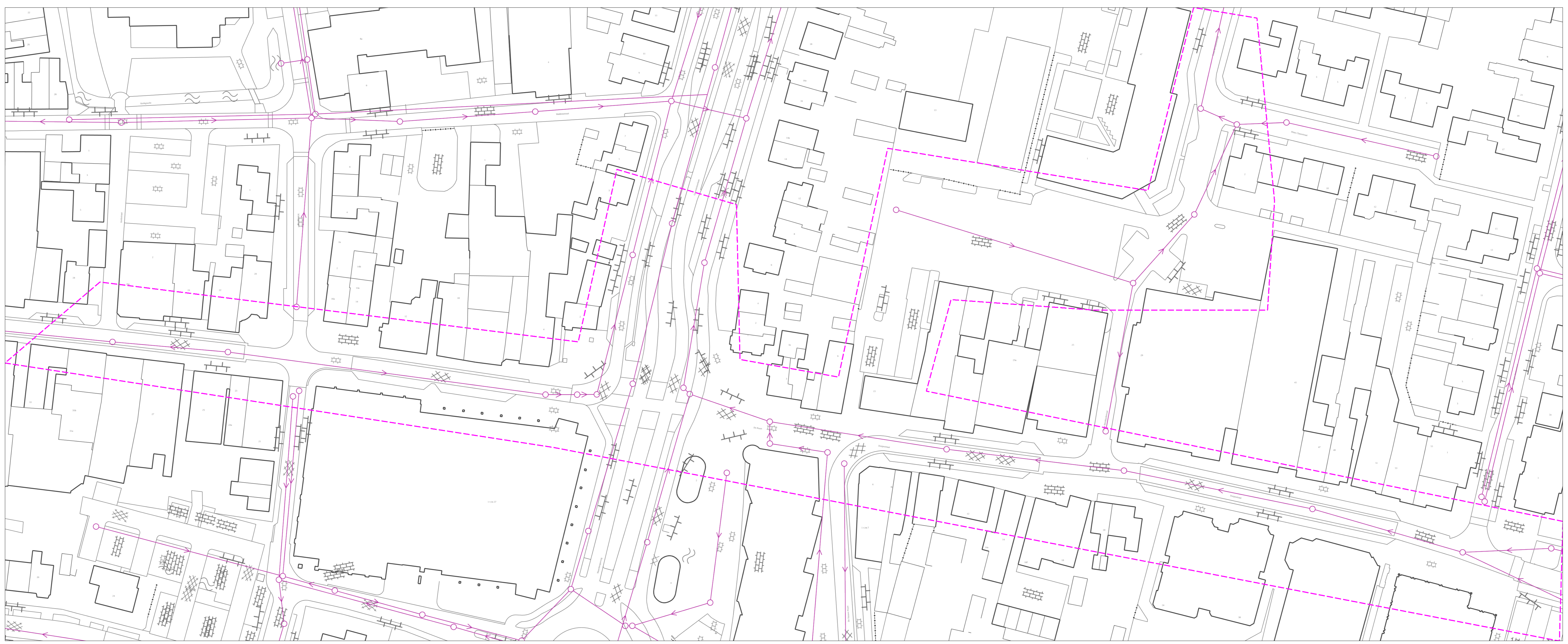

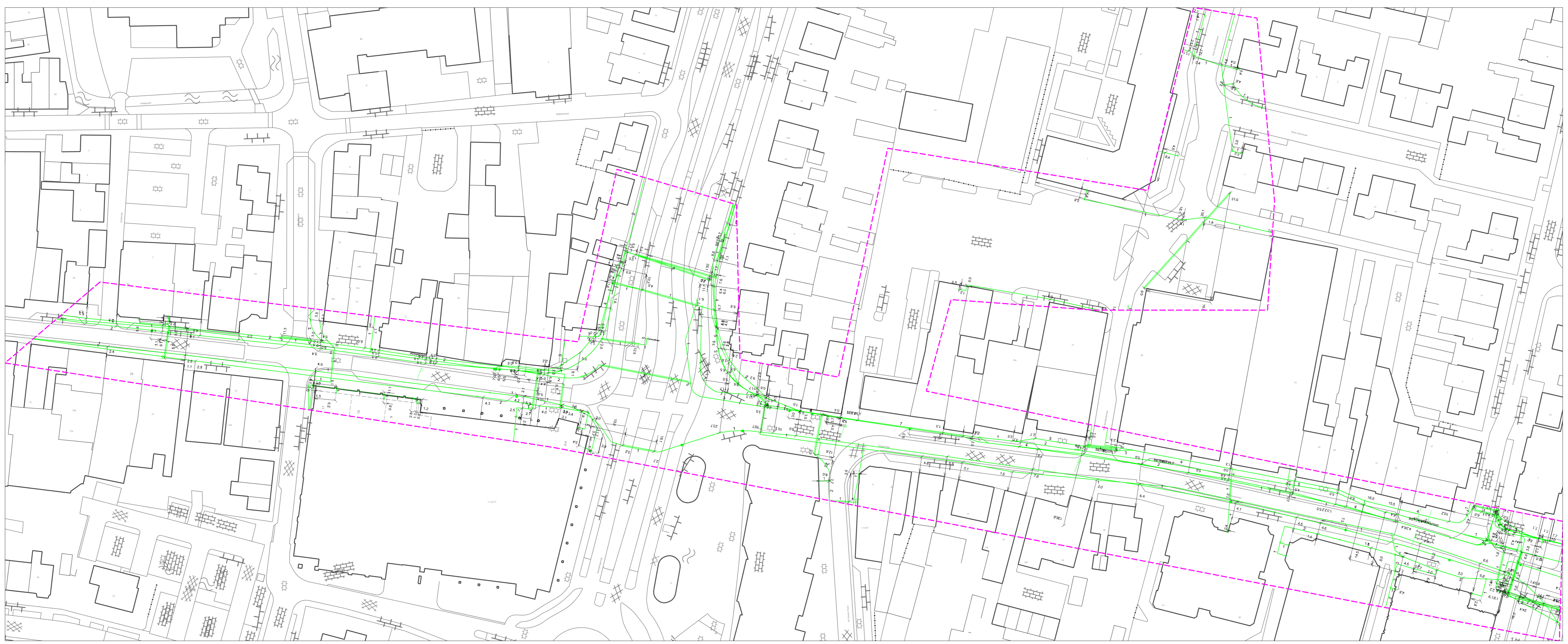

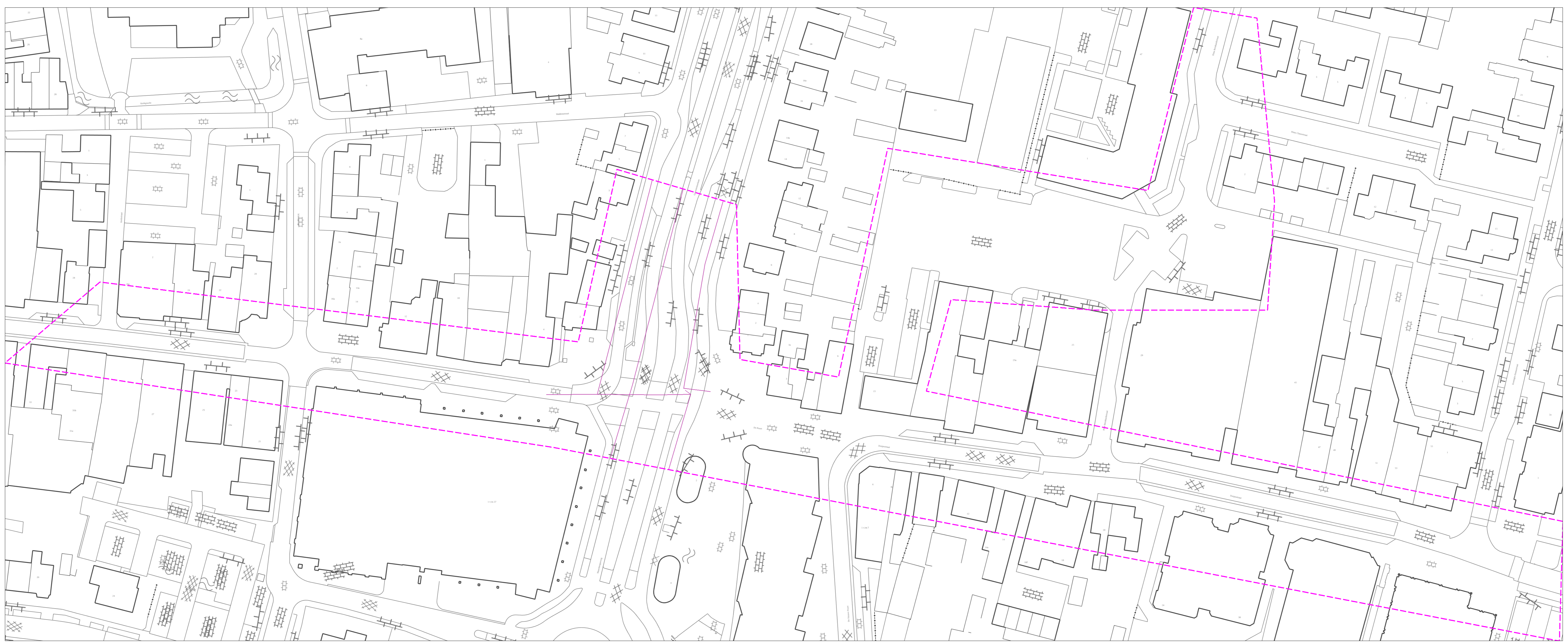

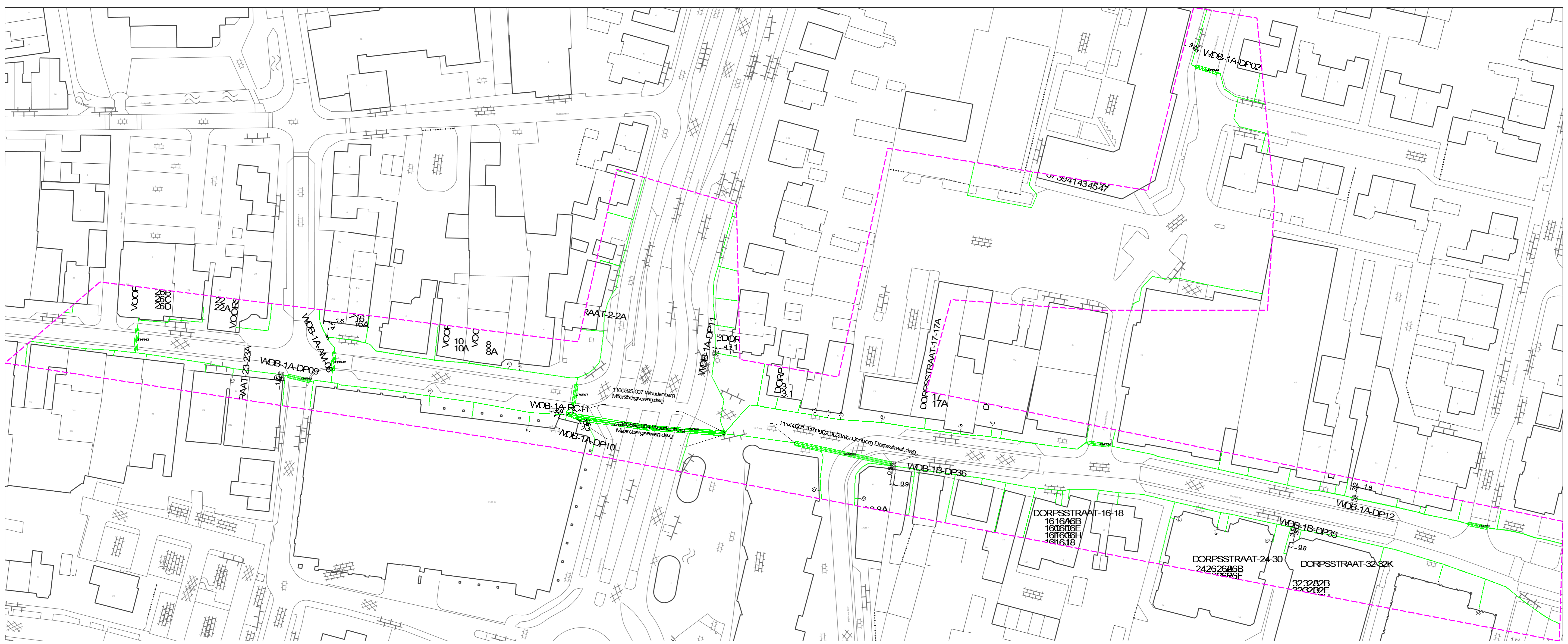

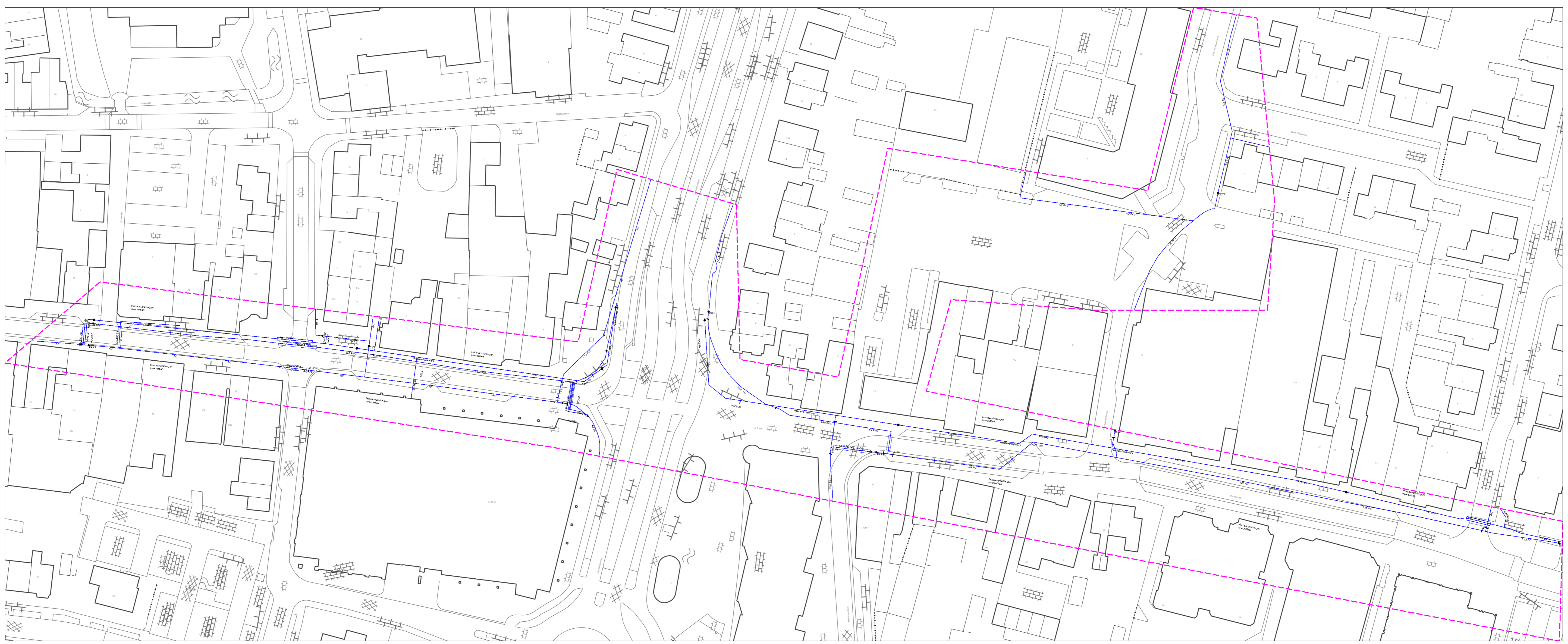

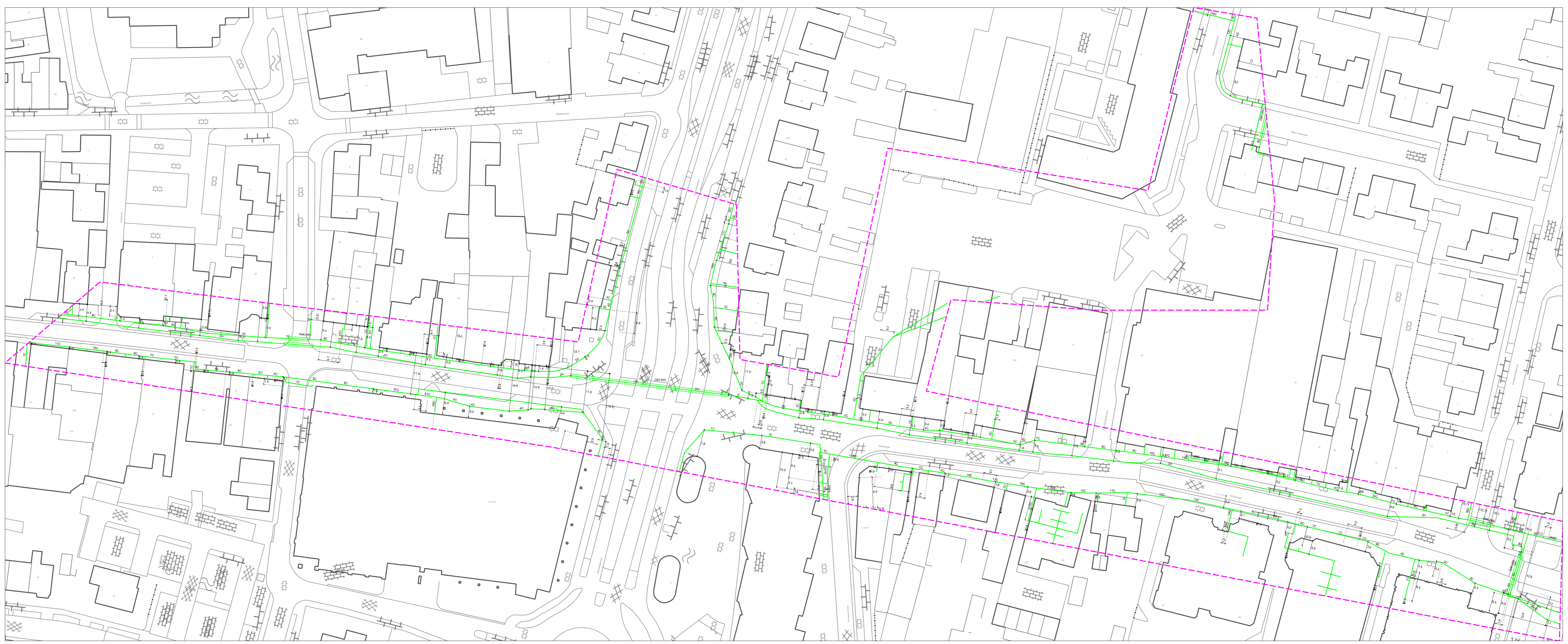

Legenda

Graafwerkzaamheden dieper dan 0,30 m beneden maaiveld.

G84

tuin- en landschapsarchitectuur

ONDERWERP

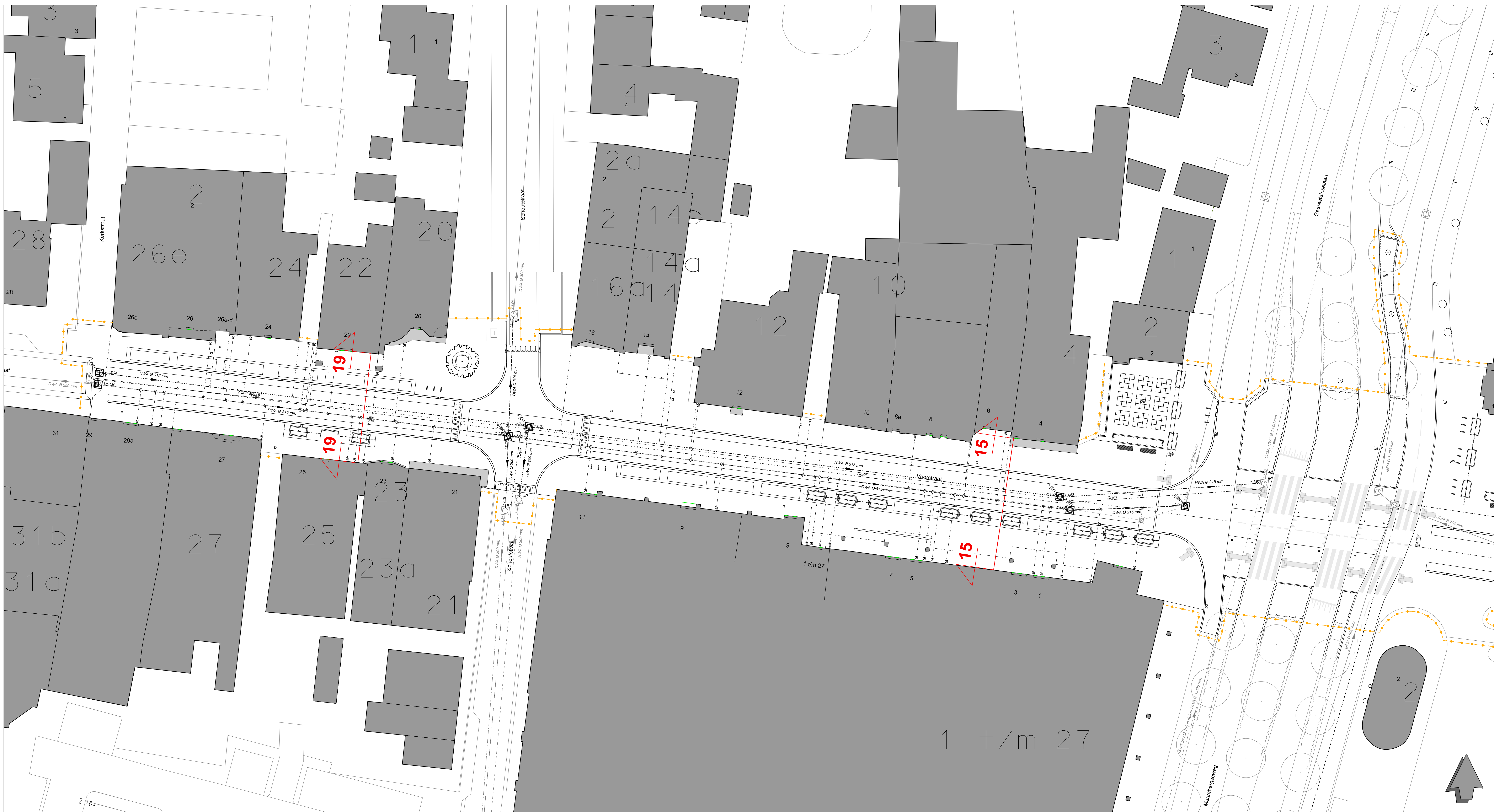
CENTRUMPLAN WOUDENBERG
Graafwerkzaamheden t.b.v. archeologie

formaat: A3

schaal: 1:1000

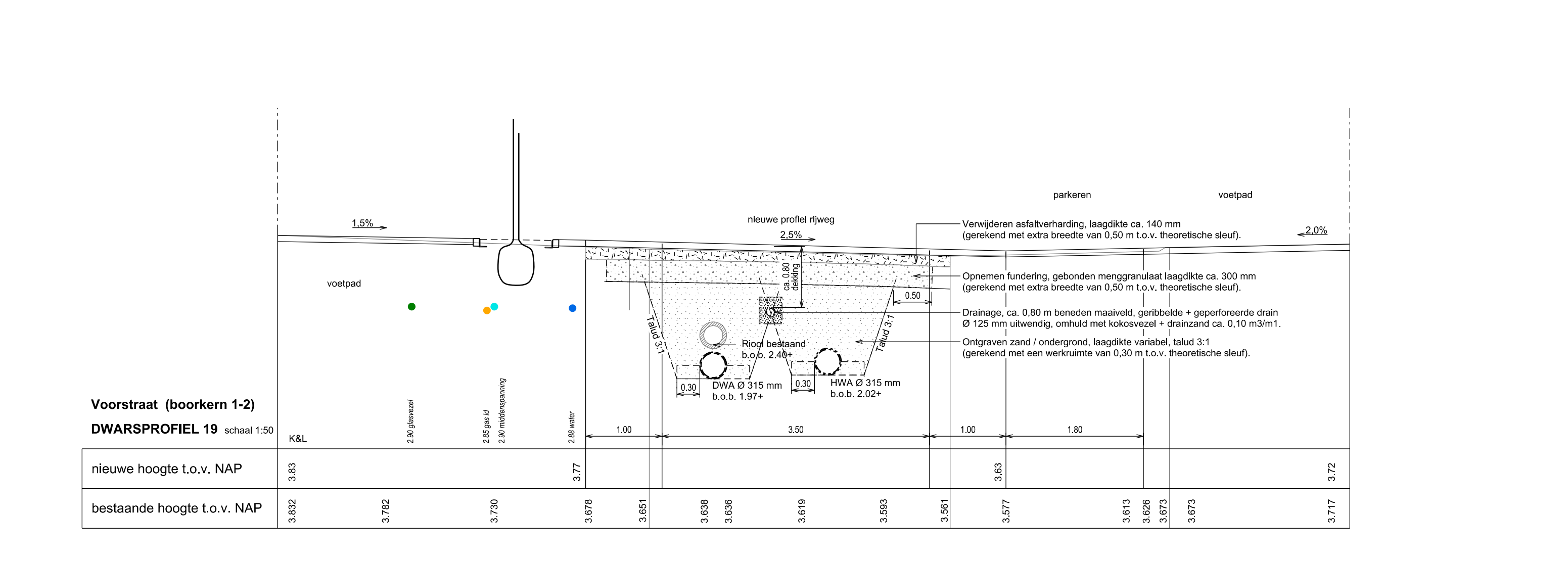
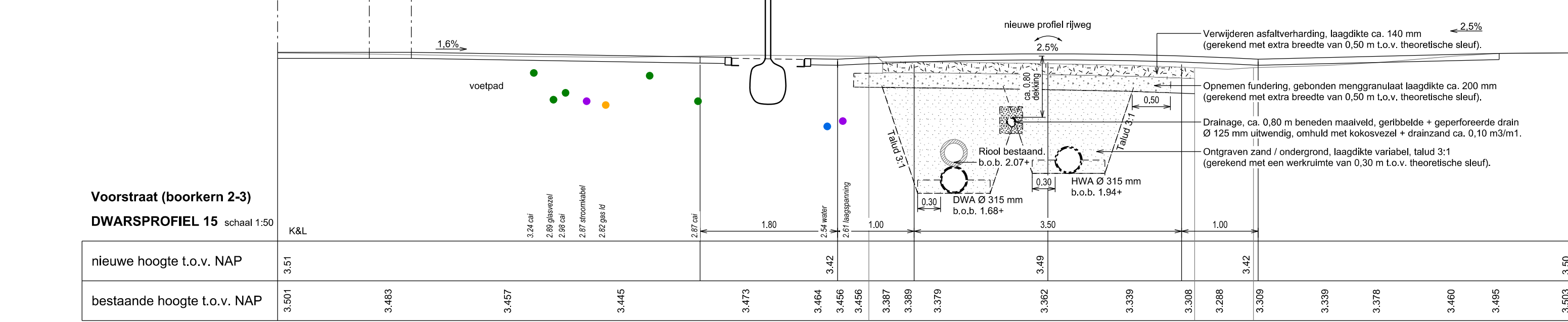
datum: 18-04-2016

blad: 1 van 1

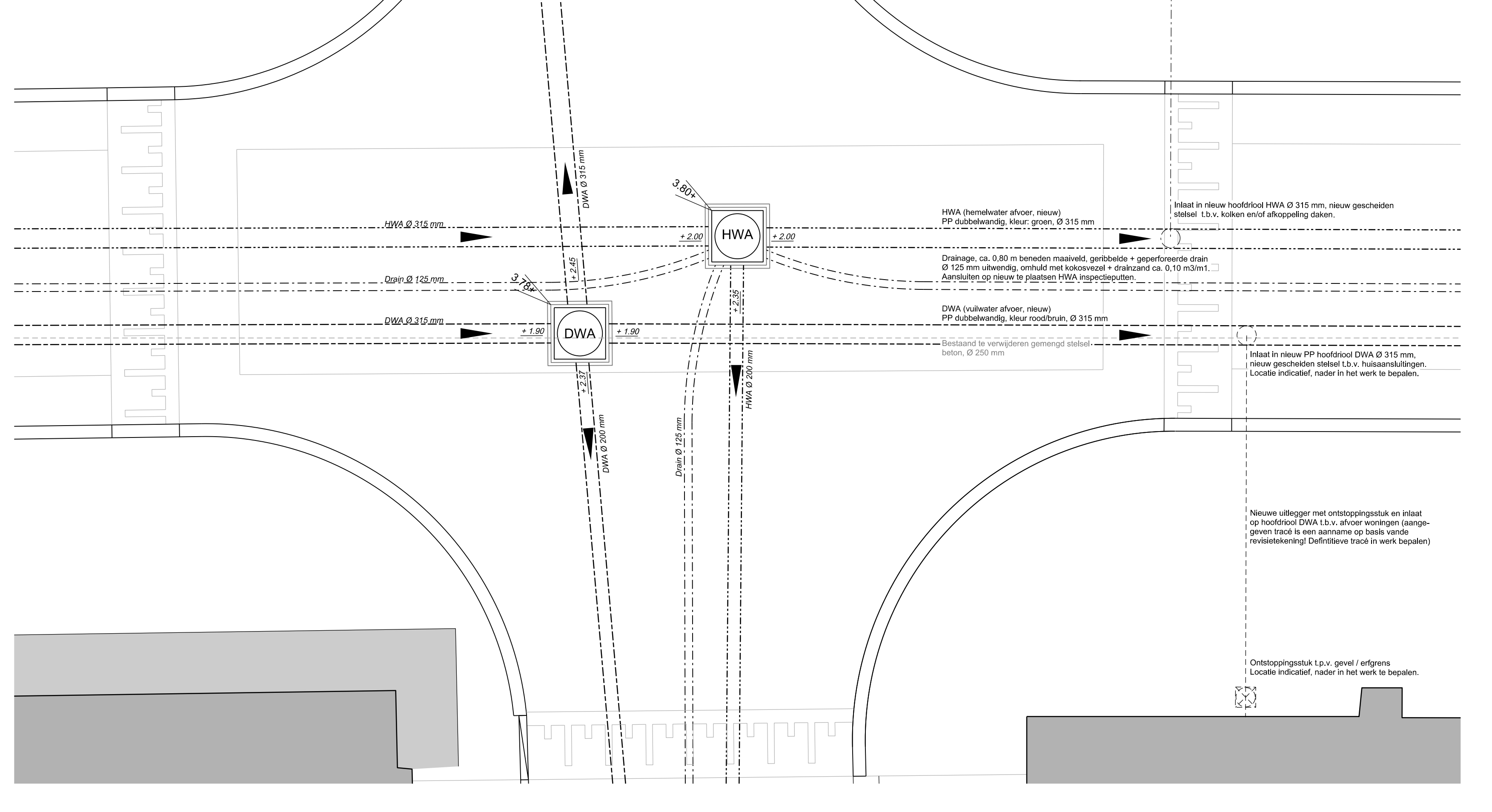

- ### Legenda
- Rioleringen**
- Bestaande te handhaven inspectieput DWA en HWA (met hoogte t.o.v. NAP). Putten binnen werktein indien nodig oplopen dan wel verlagen naar nieuwe peil.
 - Inspectieput, inclusief betonnen hoofdrioolring gemengd stelsel, ø 250 mm, opnemen en afvoeren. Gemetselde putten, put 190 en 210A rond, put 196A, 3033 en 210 rechthoekig. (Zie tevens tekening 0000 Optimalisatiewerk.)
 - DWA (vuilwater afvoer, nieuw) PP dubbelwandig, kleur roodbruin, Ø 315 mm, h.o.h. afstand variabel, zie tekening, leiding incl. aangegeven B.O.B. hoogten en stroomrichting
 - HWA (hemelwater afvoer, nieuw) PP dubbelwandig, kleur groen, Ø 315 mm, h.o.h. afstand variabel, zie tekening, leiding incl. aangegeven B.O.B. hoogten en stroomrichting
 - Drain, midden tussen hoofdriool DWA en HWA ca. 0,80 m beneden maaiveld. Drainagebuis, geribbeld + geperforeerd, Drain Ø 125 mm uitwendig, omhuld met kokosvezel type 750 mu omhuld met draanzand ca. 0,10 m3/m1.
 - Te handhaven bestaand riool GEM (gemengd), DWA (vuilwater), HWA (regenwater) en Drain (drainagesysteem) materiaal, diameters, lengte en b.o.b. divers
 - Betonnen inspectieput (DWA nieuw) vuilwater stelsel PP ø 315 mm, putdeksel type: Solo S AME 60024 lev. Weegels met B.O.B. hoogtes inlaet, inwendige afmeting minimaal 800 x 800 mm.
 - Betonnen inspectieput (HWA nieuw) Hemelwater stelsel PP ø 315 mm, putdeksel type: Solo S AME 60024 lev. Weegels met B.O.B. hoogtes inlaet, inwendige afmeting minimaal 800 x 800 mm.
 - Inlaet in nieuw PP hoofdriool DWA ø 315 mm, nieuw gescheiden stelsel l.b.v. huusaansluitingen. Locales / aantallen indicatief, nader in het werk te bepalen.
 - Inlaet in nieuw hoofdriool HWA R100 ø 315 mm, nieuw gescheiden stelsel l.b.v. afkoppeling dakten. Locales / aantallen indicatief, nader in het werk te bepalen. (Nader uit te werken)
 - Aansluiten kolken en/of dakafkoppeling op nieuw te maken inlaet in bestaande hoofdriool. (Nader uit te werken)
 - Nieuwe uitlegger met ontstoppingsstuk en inlaet op hoofdriool DWA l.b.v. DWA afvoer woningen (aangegeven tracé is een aanname op basis van de revisietekening) Definitieve tracé bepalen in het werk
 - Straatkolk type leverancier TBS Soest bv. Aansluiten op bestaande (aansluiting) of nieuwe hoofdriool, gemengd of hemelwater. (nader uit te werken)
 - Trottoirkolk type leverancier TBS Soest bv. Aansluiten op bestaande (aansluiting) of nieuwe hoofdriool, gemengd of hemelwater, aansluiting PVC 125 mm. (nader uit te werken)
 - PVC kolk afvoerleiding ø 125 mm, S/NB, grifs, incl. benodigde hulp- en bochtstukken. (nader uit te werken)
 - Gietijzeren deksel / inspectie-afvangput / afsluiter nutsvoorzieningen. (indien nodig oplopen dan wel verlagen)
- Overig**
- Profieaanwijzing, principeprofiel 15 / 19
 - Bebouwing + huusnummer / In-uitrit
 - Be grenzing werktein.
 - Bestaande, te handhaven bomen. Bomen binnen werktein voorzien van stamommanteling Totaal 6 st

DWARSPROFIEL
Schaal 1:50

PRINCIPEDETAIL KRUISPUNT VOORSTRAAT
Schaal 1:50

CONCEPT
DEZE TEKENING IS NIET
BESTEMD VOOR UITVOERING

00-00-2016
G84 huur- en landschapsarchitectuur	OPDRACHTGEVER GEMEENTE WOUDENBERG AFDELING REALISATIE EN BEHEER Dhr. G. Schreurs	
Zonnelhof 40 3811 ND Amerongen	033 - 481 84 11 emw@on@g84.nl	ONDERWERP CENTRUMPLAN WOUDENBERG Rioleringswerk
projectnr. G302	projectleider RJE	tekenaar RWS
status CONCEPT	datum 25-04-2016	schaal 1:50
formaat A0	blad in bladen 7 in 12	